

Jagt som binæring i fiskersamfund i Thy ca. 1880-1950

Mie Buus

Fortid og Nutid, juni 2007, s. 103-115.

Jagten har altid afspejlet økonomiske og kulturelle forhold i samfundet, og den jagt der i dag finder sted i området af klitheder og plantager i Thy, har et rekreativt formål og hører til den mere eksklusive del af jagten på grund af områdets store bestand af kronvildt. Går vi et par generationer tilbage, spillede jagten, som en lokalt tilpasset strategi, i disse egne en afgørende rolle for overlevelsen. Vestkystfiskeriet i Thy var stadig i begyndelsen af 1900-tallet for usikkert til at basere en tilværelse på, derfor supplerede mange fiskere økonomien ved at gå på jagt på området af klitter og heder nær havet. Nu står klitheden overfor en ny status som nationalpark, og på den baggrund er det blevet aktuelt at undersøge træk af jagtens kulturhistorie i Thy.

Derfor udførte Museet for Thy og Vester Hanherred med støtte fra Kulturarvsstyrelsen i 2006 en kulturhistorisk undersøgelse i samarbejde med Thy Statsskovdistrikt og Agger Jagtforening. Undersøgelsens resultat og denne artikel bygger på indsamlet kildemateriale i form af en række interviews med ældre jægere og fiskere i kystsamfundene samt skriftligt kildemateriale i form af jagtjournaler, købmandsbøger og jagtsager.

Mie Buus, f. 1951, cand.mag. i etnografi, projektansat på Museet for Thy og Vester Hanherred, Thisted med klithedernes udnyttelse og kulturhistorie som arbejdsområde.

"Ulovlig jagt i klitbrynet efter havmåger."

Ovenstående overskrift stammer fra en sag fra 1927 om ulovlig jagt, fundet på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg.² Her kan man i den gamle politiprotokol fra Hassing-Refs Herreder læse, at fisker Jens Karl Johan Ruby, Agger, den 17. november 1927 anmeldtes for at have skudt en måge i klitterne nord for Agger, hvor jagtretten tilhørte smedemester Andersen, Agger. Smedeme-

steren havde lejet jagten af sandflugtskommissionen under Klitvæsnet. Ulovligheden blev senere takseret til en bøde på 25 kr.

Foreholdt sigtelsen forklarede fisker Ruby, at han ikke havde gået på ulovlig jagt i de fredede klitter i Agger. Han sad i et hul i bakkekanten i Aulum Fælle, der ejes af lodsejere i Agger. Han mente, at det var lovligt at færdes med bøsse og jage på stranden og i klitterne på anmeldte sted. Han skød den pågældende

dag om formiddagen ved 10:30-tiden en havmåge.

Han var ikke grov mod smedemester Andersen, som denne hævdede.

Hvorfor nu trække denne gamle historie fra 1927 frem af gemmerne? Jo, i al sin korthed giver den et godt afsæt for artiklens ærinde, som er at beskrive en tid hvor to forskellige tilgange til jagt støder sammen i Thy. Fisker Ruby havde en økonomisk tilgang til jagten, hvor det drejede sig om at skaffe mad på bordet, og her spillede måger en vigtig rolle i fiskernes husholdning, som det senere vil blive uddybet. I fisker Rubys tilfælde var jagten indlejret i fiskeriets livsform, hvor det var naturligt at udnytte nærområdets ressourcer. Aggerfiskerne havde som et supplement til den daglige kost for sædvane at skyde nogle af de mange måger nær strand og klit. Områder som fiskerne opfattede som et fællesområde med jagtrettigheder for alle jægerne i Agger, og derfor færdedes der mange jægere – især unge jægere, som ikke havde andre steder at drive jagt. Smedemester Andersen repræsenterede en anden og nyere tilgang til jagt. Han drev jagt på et terræn, han betalte for, og han gik på jagt i sin fritid. Smedemesteren mente sig naturligvis på sikker grund i en strid om jagtret, da han havde øvrigheden, Klitvæsenet, og juraen i ryggen.

Mågerne udgjorde måske ikke det mest attraktive vildt; men det var mad, som kunne mætte munde. Smedemesteren foretrak mere attraktivt vildt som f.eks. harer. Det fremgår endvidere af sagen, at han gjorde sig overvejelser over, hvorvidt klittens vildtbestand led under især de unge jægers forstyrrelser og trang til at skyde på alt vildtet. Han betalte for at leje jagten og var bekymret for, om hans investering skulle lide skade.

Det fremgår af sagen, at smedemester Andersen for så vidt anerkendte fis-ker-

nes sædvane med at skyde måger til husholdningsbrug. Under sagens forløb forklarede han da også, at han ikke havde noget imod denne jagt, når den udøves af de ældre, gifte fiskere vel og mærke. Denne form for jagt generede ikke hans jagt, da han ikke selv skød måger, som han forklarede.

Det, der i særlig grad tidligere karakteriserede jagten på klithederne i Thy, var, at de store arealer traditionelt blev opfattet som områder med en vis fælles udnyttelse. I praksis lod områdets fiskere og husmænd deres får græsse frit på klittens og hedens vegetation, ligesom de samlede bær, skar lyng og fladtørv til brænde og brugte området til jagt. Vildtet blev opfattet som en ressource, jægeren frit kunne jage på. Selv efter udskiftningen af de områder, der tidligere hørte til landsbyfællesskabet, var den praktiske udnyttelse for en stor del fri, og den enkelte lodder blev kun sjældent markeret med hegn eller lignende. En ældre jæger udtrykker det således: *Fra gammel tid var der frit spil til at gå på jagt alle vegne, når man lige holdt sig fra herregårdens jorder. Det var først efter, at staten var begyndt at plante i klitterne, at det begyndte med indskrænkning af friheden* (A. Frederiksen, Kjallerup).

Med industri- og fritidssamfundets udvikling op gennem det 20. århundrede havde de jægere, der færdedes på klitheden og i de nyanlagte klitplantager, ikke nødvendigvis rødder i den lokale kultur; men var en del af det borgerskab udefra, som havde penge til at leje sig et jagtterræn. De første fritidsjægere og jagtselskaber dukkede op i området sidst i 1800-tallet; men det var en udvikling, der tog fart op gennem det 20. århundrede.³

Disse jagtselskaber havde et andet formål med jagten end at skaffe mad på bordet. Her gjaldt det i højere grad naturoplevelser og socialt samvær med li-

Måger spillede før en vigtig rolle i husholdningsøkonomien i fiskerlejerne i Thy. Jæger Jens Andersen, Agger nedlagde disse gråmåger i 1979; men nyder stadig i dag dette vildt. (Foto: Thisted Museum.)

gestillede. Denne form for jagt skal ses i lyset af en begyndende fritidskultur, hvor aktiviteter og oplevelser i tæt kontakt med naturen vinder frem. Jagten blev med denne udvikling kapitaliseret og eksklusiv, især på de attraktive jagtområder. Den fri jagt, der tidligere havde fundet sted på klithederne i Thy, blev i stor udstrækning forbeholdt selskaber, der lejede jagtretten af staten.

I det følgende vil jeg forsøge at beskrive træk af den jagt, der tidligere fandt sted – dens økonomiske betydning som supplement til fiskeriet samt dens sociale organisering eksemplificeret ved fiskersamfundet Agger.

Jagt og vildt i Thy i 1800-tallet

Nogle af de ældste beretninger om jagten og vildtet i Thy, får vi gennem præsten Knud Aagaard i bogen *Beskrivelse over Thy fra 1802*, hvor han skrev: *"Der mangler ikke harer, for de er godt beskyttet i klitterne. Ligeledes er der man-*

ge ræve, som anretter megen ødelæggelse mellem får og gæs. Der findes adskillige oddere, og løkatter og ildere er heller ikke sjældne. Af vandfugle og sumpfugle er der mange arter, som folk driver jagt på. Desuden jager folk strandmåger, som de koger suppe og kål på og spiser kødet. Agerhøns er hyppigt forekommende, og de fanges i snarer, når jorden er beklædt med sne. De lokkes af lidt hørfrø drysset på græstørven, hvor snaren er anbragt, og da agerhøns søger i flok, kan man på den måde fange mange på engang."

En anden kilde til jagt og vildt finder vi i lægen P. V. Heiberg, der virkede i Thisted en årrække i 1880'erne. I hans iagttagelser og notitser over Thylands fugle bemærker han, at det egentlige særpræg for Thy er det store antal vade- og svømmefugle, som man næppe træffer andre steder i Danmark. Især fremhæver Heiberg agerhønen, hvorom han fortæller: *"Agerhønen er, eller rettere har været, yderst almindelig i Thy. I årene 1868-74 var den så hyppig, at en jæger i løbet af en dag med lethed kunne nedlægge 20-30*

stykker for hønsehund." Heiberg giver et eksempel fra den nu udtørrede Sjørring Sø, hvor 2 jægere i efteråret 1869 nedlagde 65 agerhøns. Han nævner, at agerhønsene jages, fordi de er en udmærket handelsvare, og derfor efterstræbes med alle lovlige og ulovlige midler: "*Fangsten ved snarer (løbedoner) dreves i betydelig udstrækning især i de hårde snevintre.*" Heiberg beskriver ligeledes, hvordan man lagde knipper af ærtehalm ud på snemarkerne, hvor agerhønsene søgte ly og let lod sig tage om natten med de bare hænder i lygteskær.⁴

Rådyr og krondyr nævnes overhovedet ikke i disse tidlige jagtberetninger, da de først indvandrede efterhånden som klitplantagerne voksede til.⁵

Mågerammen og andre fangstredskaber brugt i Thy

Vender vi tilbage til Aagaard, så nævner han, at folk jager strandmåger. Her var der dog snarere tale om fangst og ikke jagt. Mågerammen er en snare, der specifikt blev brugt til fangst af måger, og den kendes fra alle fiskerlejerne langs Vesterhavet i Thy omkring 1900. Mågerammen blev fremstillet og brugt af fiskerne. Den består i sin enkelthed af et trækors med en snor spændt op på korsets stænger. Snoren lægger sig om mågens hals, når den tager maddingen og derved udløser snaren. Mågerammen blev brugt fra november og vinteren igennem. Den blev anbragt, delvist skjult i sandet på stranden på steder, hvor mågerne kom ind i morgengryet. En fisker kunne anbringe flere rammer, som blev tilset flere gange, og der kunne således tages en anseelig fangst. Undersøgelsen, som denne artikel bygger på, viser, at mågerammen har været i brug i alle fiskerlejerne langs Vestkysten fra Agger til Hanstholm og blev brugt til

omkring 1940'erne. De ældste beskrivelser daterer sig tilbage til 1787.⁶

Man kan stadig i dag støde på eksemplarer rundt omkring i fiskerlejerne. Ole Højrup har forsøgt at lokalisere udbredelsen af mågerammen, og mener i den forbindelse, at mågerammen har været brugt af fiskerbefolkningen langs Vestkysten i fiskerlejerne Skagen, Ålbæk, Tværsted, Klitmøller, Agger og Harboøre. Det gælder den del af fiskerne, der har megen ledig tid om efteråret og vinteren, som bor nær havet. Den er ikke kendt længere mod syd langs Vestkysten, skønt forholdene flere steder stemmer overens med dem længere nordpå. Heller ikke på Læsø eller Anholt kendes mågerammen ifølge Ole Højrup.

Af en beretning fra Klitmøller fremgår det, at man kunne holde liv i mågerne et stykke tid, så man havde frisk forråd ved hånden. "*Når en måge er gået i rammen, lægges vingerne over kors på ryggen, for så ligger mågen stille, mens snoren løses af halsen. Når rammen er sat igen, kan man slå den ihjel eller putte den i en pose. Min bedstefar havde engang 22 levende måger gående i storstuen. Så havde de frisk mad i lang tid.*"⁷

En anden form for snare, som også blev brugt af fiskerne i klitterne ved havet, var haresnaren.⁸ En ældre fisker kan huske, hvordan man før brugte snarer til fangst af harer – de såkaldte løkker. "*Jeg har gået en del på jagt i min tid. I min ungdom var der meget vildt især harer. Harer har jeg også været med til at fange i løkker. Man gik ud om morgenen og så, hvor de færdes, og næste dag kunne man sætte sine snarer, og det var sikkert, på et bestemt klokkeslet kom de så forbi på stien.*" (P. Krabbe, Vorupør.)

Fangst med snarer gjaldt også andet vildt som f.eks. agerhøns. Her blev snaren anbragt på en omvendt fladtørnv, en tørnv skåret af lynghedens overflade. Snaren var lavet af lange hestehalehår,

der blev snoet sammen. Den var forsynet med en glideløkke i den ene ende, og den anden ende var fastgjort til en hæl (lille tøjræl af træ) i tørv. Der kunne sættes flere snarer i den samme tørv, som blev anbragt ovenpå sneen. Fangst med garn efter småfugle fandt ligeledes sted. Her drejede det sig om et ruselignende garn, som blev anbragt ved husene. Man strøede lidt korn ud i forbindelse med rusen for at tiltrække så mange småfugle som muligt. Der blev naturligvis også nedlagt andet vildt som f.eks. viber og stære. *"Viber og stære har vi spist i mit hjem. En stær smager virkelig godt, og dem har vi spist mange af. Det var ikke for, at vi var nødt til at spise stære – det var ikke af nød; men det var for smagen. Jo, vi fik det med syltetøj til, blåbærsyltetøj. Viber fangede vi også, og spiste deres æg, gjorde vi. Dengang var der jo mange viber, og rederne lå helt tæt sammen på marken."* (E. Harbo, Hanstholm)

Måger til middag

I begyndelsen af 1900 var det skikken i mange fiskerhjem, at der kom mågesuppe på bordet om søndagen. Suppen blev som oftest lavet på skrogene af de måger, hvor brystet blev skåret ud og saltet ned. Suppen blev tilsat porrer, gulerødder og kartofler samt melboller, der kaldtes "kumper." Dengang blev mågerne ikke flået, men plukket, og fjerene blev stoppet i dyner og pudevær. Nogle fiskere kunne tage varsel om storm af fjerene.

Følgende beretning, fortalt af en jæger fra Agger, viser, at måger stadig i 1950'erne var en værdsat spise:

"Min far var jo ivrig jæger, og når vi kom der til august hvor andejagt og mågejagt gik ind – hvis det var vestenvind, så skulle han på mågejagt. Der var han jo sikker på, at han kunne bjerge et måltid

mad. Andejagt var langt mere usikkert, det var ikke sikkert, man kunne skyde et knippe ænder. Så gravede man et hul deroppe i klitten, og plantede marehalm langs kanten, som man kunne kigge ud i mellem. Så satte man sig ned på hug og ventede. Mågerne gled på stive vinger helt tæt hen til en. Når man så rejste sig op og sigtede, så drejede de bare lige op i vinden ud mod stranden. Det var næsten lige som at skyde på skive. Man kunne ramme en for hvert skud, man skød, hvis man vidste, hvad det drejede sig om.

Og man kunne sortere i dem, for man skød kun ungfuglene. Måger bliver jo først udfarvede, når de er 2 år gamle. Ungmåger de er grå. Det er de store havmåger sildemåger, sølvmåger og svartbag først og fremmest, man var interesseret i. De andre stormmåger "djangler" kaldes de – de var for små. Man tog kun de store og de unge. De unge er jo lette at kende, De har "strikketøjer" på. Så fik man dem der var nemme at stege og ikke så trannede." (J. Andersen, Agger)

Ovenstående beskrivelse af jagtmetoden stemmer godt overens med den forklaring, fisker Ruby afgav i sagen fra 1927, nemlig at mågejagt var en almindelig aktivitet i klitterne i Agger.

Under 2. verdenskrig blev der i jagtbladene og landets aviser gjort flere fremstød for at fremme kendskabet til mågen som en spisefugl. Her blev det fremhævet, at den kunne bruges som et supplement til de små kødrationer under krigen.⁹

Måger på menuen var en specialitet, der så godt som udelukkende hørte til i fiskersamfund. Bønderne i området spiste ikke måger, og i den udstrækning de kendte til skikken, var det noget de så ned på. Der spises stadig i dag måger i flere hjem i fiskerlejerne i Thy.

Salg af vildt

Det vildt, smedemesterens interesse rettede sig mod, var bl.a. harer og agerhøns, der af mange nulevende jægere fra Agger fremhæves som et talrigt vildt før i tiden. En stor hare på 3-4 kg repræsenterede et godt måltid mad til hele familien, men den kunne også sælges og indbringe en god skilling. Kontrabøger fra de lokale købmænd viser, at en del vildt blev solgt ud af området gennem disse kanaler. Ældre jægere fortæller, at en del vildt blev solgt til lokale vildthandlere f. eks. i Thisted eller Ålborg; men meget blev også sendt til vildtfirmaet Møller & Meldgaard i København, der bl.a. annoncerede i jagtbladene. Kontrabøgerne har den fordel, at oplysningerne kan sammenholdes med priserne på de dagligvarer, som fiskerne brugte, og som står opført side om side med indtægter for salg af vildt. De giver derfor et godt indblik i fiskernes husholdning og økonomi. I 1920 afregnedes en hare på godt 3 kg. med 6,60 kr. og agerhøns afregnedes med 1,65 kr. Til sammenligning kostede et rugbrød 88 øre og 250 g kaffe kostede 1,40 kr. Der var naturligvis også udgifter forbundet med jagten; men kontrabøgerne viser klart, at salg af vildt i perioder har strakt godt på fiskernes kredit.¹⁰

Snepper spiste man sjældent i fiskersamfundene, for de var for dyre: *"Dengang måtte vi jo sende vildt til Møller & Meldgård i København. Jeg, min far og så min broder Holger vi sendte en masse vildt derover. En skovsneppe den kunne du få 5 kr. for i 1954, da jeg fik jagtkort. Dengang måtte snepperne stadig skydes om foråret. Vi skulle altså helst have skudt 5 snepper hver, så var der lige til at dække omkostningerne, når et jagtkort kostede 25 kr."* (B. Nielsen, Agger)

Gamle jagtprotokoller kan ligeledes fortælle, noget om den økonomiske be-

tydning vildt havde. En jagtprotokol fra Sydthy viser, at jægeren i perioden 25. maj 1940 til 2. januar 1941 nedlagde 317 stk. vildt til en samlet pris af 148,55 kr. Jægeren var dette år på jagt 55 dage. Til sammenligning lå gennemsnitstimelønnen i 1940 for en ufaglært mandlig arbejder i byerne på 1,61 kr.¹¹

Der er således ingen tvivl om, at jagt har spillet en stor økonomisk rolle i fiskersamfundene på vestkysten af Thy; men ikke bare vildtet kunne sælges. Som det fremgår af nedenstående beretning, der ganske vist stammer fra Sennels ved Limfjorden i Thy, så var skind også en vigtig handelsartikel. Både før og under krigen var skind eftertragtet. Det gjaldt i særlig grad ræv, ilder, mår og odder; men også hareskindet kunne anvendes. *"Skindet det blev da også pænt taget af haren. Det blev skrabet, slået op på ladeporten og hængt til tørre. Dem kunne far få 70 øre for, og det var en pæn skilling der i 40erne. De skind cyklede far ind til skindhandleren i Thisted med og solgte dem der."* (E. Andersen, Sennels) Hareskind blev brugt til besætning på tøj og under krigen var der en del afsætning på skind i det hele taget, hvoraf odderskind dog var det mest værdifulde.

Mange fremhæver rævejagten som noget særligt. Ræven blev skudt af flere grunde. Dels fordi den blev betragtet som et skadedyr, dels fordi ræveskindet kunne sælges. Priserne på pelsauktionerne som f. eks. Københavns Pelscentral kunne svinge en del ifølge udbud og efterspørgsel samt kvaliteten på det indbragte skind.¹²

Den ulovlige jagt

Sagen vedrørende ulovlig jagt på havmåger er dog langt fra den eneste sag fundet på Landsarkivet for Nørrejylland. En gennemgang af sager der handler om

Jæger Chr. Jensen Østergaard, Snejstrup med vildt samt jagt- og fangstudstyr i 1885. Dengang var der i høj grad tale om fangst lige så vel som jagt. (Foto: Lokalhistorisk Arkiv, Thisted.)

ulovlig jagt i Hassing – Refs Herred fra årene 1921-27 viser 49 sager. De mange sager vidner om den rolle, jagt spillede i det hele taget, og at vildtet var en ressource af en vis betydning. Det spillede også en rolle, at jagten nu i flere og flere tilfælde blev gjort til genstand for udlejning til folk, der ikke drev jagt ud fra et økonomisk behov, men snarere som en form for fritidsbeskæftigelse. Det kunne være håndværksmestre og folk af det bedre borgerskab fra de nærliggende købstæder og mindre byer. Skellet mellem denne gruppe af jægere og de lokale jægere af fiskere, husmænd, arbejdere og daglejere træder frem i flere af sagerne. I de fleste tilfælde var ulovlig jagt bedrevet af netop den sidste gruppe jægere.

Man får et ganske godt indtryk af jagtens økonomiske betydning ved at se på de mange sager, der handlede om ulovlig jagt. Det vildt, der figurerede i disse sager fra 1920'erne, var måger, harer og ænder - småvildt der typisk blev omsat i husholdningen. *"Førhen gik folk jo ikke så stærk op i, om der kom noget i gryden, som der ikke måtte. Dengang drev man jagt efter behov, og var sulten på spil, så gjorde man da, hvad der var nødvendigt."* (L. Christensen, Agger) Mange af dem, der drev krybskytteri, var mænd, der står anført som daglejer, husmand eller fisker i jagsagerne. Det var med andre ord som regel folk, der i perioder havde svært ved at få til dagen og vejen, og hvor fristelsen til at skaffe sig mad på bordet gennem ulovlig jagt, var stor. Her spillede en omkostning på 20 kr. til et jagttegn en rolle, samt manglende adgang til lovligt jagtterræn. De store statslige fredede arealer med klitter, heder og plantager var et fristende jagtterræn, som mange lokale ydermere følte, de uretfærdigt var blevet frataget.¹³ Mange havde den opfattelse, at nok ejede staten arealerne, men brugsretten til aktiviteter som f.eks. jagt, burde forb-

live en ret, som de lokale havde. At bedrive ulovlig jagt på statens arealer blev – og bliver stadig – af mange anset for mindre forkert, end hvis der var tale om ulovlig jagt på private arealer.¹⁴

Jagt og samfund – Agger som eksempel

Agger var i 1800 et samfund, hvor befolkningen næsten udelukkende levede af fiskeri, og ifølge Aagaard var der i Agger Sogn, 14 store fiskerbåde der hver var bemanded med 8-10 fiskere. Men det urolige hav forhindrede i lange perioder fiskerne i at komme på havet. Landbrug har ikke i nyere tid spillet nogen særlig rolle i Agger.¹⁵ Tidligere var Agger Tange et par kilometer bred, men flere landsbyer med marker og enge er gennem århundreder blevet opslugt af havet.¹⁶

Høfdebyggeriet i Agger, som fandt sted i begyndelsen af 1900, tiltrak en del voksne mænd. En del af disse var børster, som snart rejste videre, mens andre slog sig ned i byen og bidrog til, at Aggers befolkningstal i første halvdel af 1900-tallet voksede tydeligt. I 1930 havde Agger en befolkning på 408 indbyggere, som i 1955 var steget til 471 personer fordelt på 155 husstande.¹⁷

Den indremissionske vækkelse havde tag i fiskerne i de fleste fiskerlejer på vestkysten af Thy, og missionen kom til at stå stærkt i Agger. Den var en samlende kraft, hvor man indenfor fællesskabet hjalp hinanden; men den kunne også dele vandene, som det f.eks. skete sidst i 1800-tallet, hvor en gruppe aggerboere udvandrede og grundlagde fiskerlejet Lyngby. I Agger blev dagligdagen således i høj grad præget af de normer og værdier, der fulgte med Indre Mission. *"Man gik jo meget op i – i min barndom i 50'erne – hvad man måtte om*

søndagen. Og netop fordi jagt jo blev betragtet som en slags bierhverv, så måtte man altså ikke gå på jagt om søndagen, hvis man var missionsmand.” (J. Andersen, Agger) Denne udtalelse fortæller både noget om jagtens betydning og den rolle, Indre Mission spillede i Agger. Går vi lidt længere tilbage, var der mange fiskere, der ikke tog på havet om søndagen, fordi denne dag var helliget forholdet til Gud. At man tilsvarende heller ikke gik på jagt, skal ses i sammenhæng hermed. Ikke blot i Agger er jagten blevet reguleret i overensstemmelse med sociale normer, der har rod i Indre Mission. Også i andre fiskerlejer som f.eks. Vorupør var det ikke fuldt acceptabelt at drive jagt om søndagen. Dette forhold blev ikke reguleret gennem jagtforeningerne. Det var noget, den enkelte jæger gjorde op med sig selv selvfølgelig under påvirkning af den generelle holdning i samfundet. *“Far, som i mange år var formand for jagtforeningen, gik aldrig på jagt om søndagen, og der er da stadig i dag nogen, der ikke går på jagt om søndagen. Jeg går selv lidt på jagt om søndagen; men ikke så meget.”* (J. Andersen, Agger)

I 1920'erne skete der, på grund af internationale forhold og som følge af 1. verdenskrig, på hele kysten en nedgang i fiskeriet. I denne situation kom jagt til at udgøre en afgørende mulighed for at klare sig igennem. Denne strategi blev hjulpet på vej af de gode priser, der var på vildt og skind, og i mange fiskerfamilier var denne indtægt noget, man regnede med. Efterhånden blev tiderne bedre for fiskeriet, der udviklede sig hastigt efter 1. Verdenskrig, men trods forbedringerne var der stadig usikre perioder på grund af dårligt vejr. Det, der var dårlig vejr i forhold til fiskeriet, kunne imidlertid være en fordel i jagten. *“Man kan jo sige at sådan en ting*

som andejagt – ja andevejr, det er jo når det blæser, og så var det jo ikke fiskevejr. Så på den måde var det jo en fin kombination. Og ligesådan det med at skyde måger, det var jo også når det var vestenvind, at det var godt. Så det gik jo fint i spænd sammen med fiskerierhvervet.” (J. Andersen, Agger)

Drengene blev fra barnsben socialiseret ind i jagten som i fiskeriet, og mange kan berette om spændingen ved at være med de voksne jægere på jagt. Jagtkort fik man, så hurtigt det kunne lade sig gøre: *“Jeg fik mit jagtkort da jeg var 16 år. På min fødselsdag stod jeg nede på politikontoret i Hurup, hvor jeg skulle have jagtkort. Samme dag skød jeg en lille krikand og var stolt som en pave!”* (L. Christensen, Agger.)

I Agger havde man fordel af beliggenheden tæt ved både hav og fjord, hvilket gjorde, at man kunne spille på flere strenger i fiskeriet og i jagten. Mange drev en del gåsejagt om vinteren i Thyborøn Kanal. *“Ruby og Josef de listede en bette robåd på en slæde. Den trak de så ud til Thyborøn Kanal 6-7 kilometer ud på isen. Så byggede de et ishuse af isflager på kanten af vågen. Der lagde Josef sig så på lur med kanonen, og Ruby han skulle så ro og genne gæssene derhen.”* (J. Andersen, Agger) Ved Agger Tange foregik der ligeledes en del andejagt fra skydekasser. *“Dem der skød mange ænder, det var på dagjagt, hvor de gravede en tønne ned eller en skydekasse, som man kalder det. Et kunstigt skjul for der var jo ingen tagrør der, og skulle man jage om dagen, skulle man have noget at gemme sig i. Det skulle være nede i plan, og så brugte man at grave en gammel sirupstønne ned eller en jerntønne helt ned ude ved vandkanten, og så lagde man nogle lokkeænder ud. Det var der nogle, der specialiserede sig i, og de solgte ænderne til Møller & Meldgård.”*

Jagten organiseres i Agger Jagtforening

Agger Jagtforening blev dannet i 1933 og i lange perioder organiserede den næsten alle voksne mænd i fiskerlejet som den samlende på tværs af de sociale og religiøse skel, der ellers prægede Agger.¹⁸ En tidligere formand for Agger Jagtforening forklarer således: *"Der var flest fiskere med i jagtforeningen. De regler som er i jagtforeningen, stammer fra dengang, det var fiskerne, der bestemte. Vi startede altid en lørdag, hvor der skulle være en chance for, at alle fiskerne var hjemme. Var det noget særlig jagt, der gik ind, så var det en lørdag. Alle fiskerne, de var medlem af begge foreninger – Agger Fiskeriforening og Agger jagtforening."* (L. Christensen, Agger.)

Agger Jagtforening kan ses som en form for lokal forvalter af vildtet på Agger Tange, som oprindeligt var fælled til Agger By. Her græssede landsbyens fårehold under opsyn af en fælles fårehyrde til op i 1930'erne. Området blev ligeledes traditionelt brugt til aktiviteter som jagt og bærindsamling gennem århundreder, hvor udnyttelsen i husholdningen af alle områdets naturressourcer var nødvendig for at klare tilværelsen i Agger.

Lokal forvaltning af ressourcerne har altid været omfattet af skepsis ud fra den betragtning, at fællesudnyttelse i sidste ende fører til en forringelse af ressourcerne. Hvorimod en forvaltning, der hviler på et individuelt ejerskab til ressourcerne, sikrer mod overudnyttelse. Et studie af Agger Jagtforenings protokoller viser imidlertid, at foreningen har gjort sig mange overvejelser og anstrebninger for at sikre en bæredygtig jagt på vildtet. Vildtbestanden på dette afgrænsede område har altid været følsom for jagttrykket, og det skulle vise sig, at det var nødvendigt at regulere jagten med

lokale særfredninger gennem hele Agger Jagtforenings historie, hvilket ses af referater fra foreningens protokoller gennem alle årene.

Allerede på Agger Jagtforenings 2. generalforsamling i 1934, diskuterede man regulering af hønsejagten på Agger Tange. Det blev vedtaget, at agerhønsene kun måtte skydes to dage nemlig den 18. september og den 23. samme måned. Nord for Agger by måtte agerhønsene ikke skydes før harejagten gik ind. Dette til trods for at der efter mange medlemmers mening dette år fandtes en bestand af agerhøns, som var den største på Tangen i disse år. Man anslog tallet til ca. 200 agerhøns. De næste år diskuterede man en særfredning af agerhønsene, men man opretholder en begrænset jagt.

Ligeledes skønner bestyrelsen i 1942, at det var blevet nødvendigt at regulere harejagten på Agger Tange. Dette skyldes det ekstra jagttryk på harer på grund af krigen, og i 1943 vedtages et forslag på generalforsamlingen om, at hvert medlem kun må skyde en hare på Tangen. På dette tidspunkt tæller foreningen 63 medlemmer.

En ældre jæger fremhæver harejagten som en betydningsfuld begivenhed, der berørte næsten alle familier i Agger: *"Dengang var der mange harer, for jagtforeningen havde simpelthen passet på harerne efter krigen. Man har lavet lokal fredning, sådan at jægerne kun måtte skydes en uge om året, og hver jæger måtte kun skyde en hare. Det betød, at der efterhånden var en rimelig harebestand på Tangen. På et tidspunkt var der nok omkring 100 medlemmer i jagtforeningen. Og når harejagten gik ind, så skulle de ud og skyde deres hare i løbet af den første uge. Det var jo dengang, der kørte slagtere rundt herude og de sagde: Jamen i den her uge - ja de kom altid der om fredagen eller om lørdagen op til*

Lokale jægere med harer og ænder, som i 1950'erne var et talrigt vildt i Thy. (Foto: Thisted Museum)

weekenden – jamen, så ved vi, i dag kan vi kun sælge spæk. Alle folk de skal have spæk til haresteg om søndagen. Der blev skudt et sted mellem 50 og 100 harer så-dan en uge.” (P. Ruby Nielsen, Agger.)

Agger Jagtforenings protokol viser, at jagtforeningen hele tiden meget nøje overvågede bestanden af agerhøns og harer. Foreningens arbejde og anstren-gelse gik på at opretholde en bæredyg-tig bestand af dette vildt; men samtidig imødekomme ønsket fra jægerne side om at nedlægge det vildt, der lokalt er meget eftertragtet. Man kan naturligvis ikke sige, at overlevelsen afhang af, om det lykkedes at nedlægge 1-2 harer og 1-5 agerhøns pr. jæger, men man kan konstatere, at netop dette vildt gennem alle årene, havde en særlig måske sym-bolsk betydning i kraft af at være ned-lagt på Agger Tange. Jagten på Agger

Tange står i alle tilfælde stadig, som noget særligt attraktivt også for nutidens jægere. I forhold til de forskellige myn-digheder, der gennem de senere år har fredet dele af Tangen, har jægerne argumentation imod altid været relateret til, at Agger Tange er deres gamle jagt-mark, og at Agger Tange tilhører sam-fundet Agger.¹⁹

Vildtets økonomiske betydning under 2. Verdenskrig

Hvilken økonomisk betydning jagten havde i Agger, får man et indtryk af ved at læse i Agger Jagtforenings protokol for krigsårene. 2. verdenskrig bragte naturligvis en del problemer med sig i forhold til jagten, da den tyske værne-magt overtog administreringen af Agger

Tange til brug til militære formål. I 1941 besluttede man på generalforsamlingen at rette henvendelse til den tyske værnemagt om tilladelse til at drive jagt på Tangen som førhen. Det fik man åbenbart, for på generalforsamlingen i 1942 drøftedes en skrivelse om betingelserne for tilladelse til jagt på en begrænset del af Tangen. Sidste punkt på generalforsamlingen i 1942 var køb af to harer – en til formanden for at påskønne den store indsats og en til kommandanten for den tyske værnemagt som tak for imødekommethed overfor jagtforeningen. I 1943 overværer den tyske oberstløjtnant generalforsamlingen, så mulige tvivlsspørgsmål kan udredes og jagtforeningen betaler en tolk for oversættelse, så kommandanten kunne følge med. Hermed ser det ud til, at det er lykkedes at udvikle et gensidigt forhold mellem jagtforeningen og den tyske værnemagt.

Af dette forstår man, hvor vigtigt det var, at jægerne i Agger fortsat kunne drive jagt i krigsårene. Dette understreges af en tidligere formand for Agger Jagtforening. *"I krigsårene var det vildt, der kunne nedlægges helt nødvendigt i husholdningen. Derfor tog jægerne ned til Esbjerg og forhandlede med værnemagten om tilladelse til at gå på jagt på Agger Tange, hvor der ellers var lagt miner ud på en del af terrænet. De fik tilladelse; men på eget ansvar."* (H. Thomsen, Agger)

Agger Jagtforeningen som ramme om et socialt fællesskab

Årene under 2. verdenskrig, der var

præget af mangel på bl.a. kød, bragte endnu engang jagtens økonomiske betydning for småkårsfolk i fiskersamfundene i fokus. Men efter krigen var det stort set slut. Fiskeriet var nu så udviklet, at man kunne gå længere til havs og være ude i længere perioder. Mange fiskere kom nu kun hjem i weekenden, og jagten blev til en fritidsaktivitet og mistede sin økonomiske betydning.

Jagten fik i stedet en social betydning som en aktivitet, der knyttede folk sammen på tværs af andre skel i samfundet. Den kendsgerning, at fiskerne ofte var på havet i korte eller længere sammenhængende perioder, skabte et vist behov for noget at være fælles om. Her kom jagtforeningen ind i billedet som et rum, hvor man både kunne lufte modsætninger og styrke fællesskabet. Jagtens betydning som et socialt og kulturelt fællesskab er blevet større i takt med, at den økonomiske betydning er blevet mindre. Den lokale jagtforening blev et af de steder, hvor man blev socialiseret ind i samfundets normer og værdier i kystsamfundene. Jagtforeningen knyttede på en meget konkret måde befolkning og lokalitet sammen. De tiltag for at frede og beskytte naturen, der i de seneste årtier i stigende grad har været på samfundets dagsorden, har skabt nye konfrontationer mellem jægere og andre samfundsgrupper – et træk som også kendes fra fiskeriet. Jægerne var og er i høj grad med til at forvalte lokale naturressourcer, og jagtforeningen er blevet en aktør, der spiller en stor rolle i de forhandlinger, der handler om forvaltning af vores fælles natur.

Noter

- 1 Om udnyttelsen af klithederne i Thy er der publiceret 2 artikler: Da klitten blev brugt. I Sydthy Årbog 2005 samt Klit og hede i Thy i Historisk Årbog 2005. Begge artikler er skrevet af Mie Buus.
- 2 Landsarkiver for Nørrejylland. Fiskeri og jagtsager Hurup Politikreds Pk. 54. x8/1927.
- 3 Ifølge vildtforvaltningskonsulent Anton Linnet, Thy Statsskovdistrikt, blev de første jagtkontrakter mellem Klitvæsnet og private jagtselskaber indgået i 1890'erne.
- 4 P. V. Heiberg i Thylands fugle 1886.
- 5 De første klitplantager i Thy blev anlagt sidst i 1800-talet.
- 6 Ole Højrup skriver i artiklen Mågerammen fra 1961, at der er en sammenhæng mellem brugen af mågerammen og det fiskeri hvor der er lange perioder med stilstand efterår og vinter, hvilket bekræftes af den undersøgelse, som artiklen baserer sig på.
- 7 Oplysninger ifølge Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser: Jagt, fangst og ægindsamling 1970. Meddeler Niels Justesen født 1900 i Klitmøller.
- 8 Ole Højrup nævner i artiklen Hedens udnyttelse fra 1979, at man i de gamle købmandsbøger kan se, at der i oktober måned pludselig bliver solgt en del tynd messingtråd, og så begynder indhandlingen af hare. I 1880-erne betales der hvad der svarer til 2 dages løn for en god hare.
- 9 Ifølge annonce i Strandjægeren nr. 2 årgang 1942.
- 10 Kontrabog fra Vangså fra 1920. Der indgik flere kontrabøger fra henholdsvis Vangså, Klitmøller og Lyngby i undersøgelsesmaterialet.
- 11 Oplysning ifølge Arkivernes Informationsserie.
- 12 Ifølge faktura fra IFA PELS Aps blev ræv i 70'erne afregnet med 350-450 kr. alt efter kvalitet og vægt.
Københavns Pelscentral afregner i 1946 ifølge faktura med en efter eget udsagn lav gennemsnitspris for rød ræv på auktionerne i januar, februar og marts på 35-40 kr. og en toppris på ca. 95-100 kr. Priserne på andet pelsværk som ilder ligger betydeligt højere nemlig på 93 kr. Mår på 310 kr. og odder på 443 kr.
- 13 Også i de tilfælde hvor staten har købt klit- og hedekifter af folk i området, hvor der altså har været tale om et regulært køber-sælger forhold, mener mange, at de ikke har fået en rimelig kompensation. Mange var også af den opfattelse at man stadig kunne bruge området til jagt.
- 14 I bogen Nattens Venlighed skildrer forfatteren hvordan krybskytteri i nutiden foregår i Hanstedreservatet syd Hanstholm. Bogen udtrykker en retfærdiggørelse af krybskytteri på disse arealer der før dannelsen af reservatet var jagtterræn for området fiskere og husmænd. Dette fredede areal forvaltes af Skov- og Naturstyrelsen og så sent som april 2006 blev der registreret et tilfælde af krybskytteri i dette område.
- 15 En kreaturtælling fra 1861 viser, at der til næsten alle ejendomme i Agger Sogn var et mindre fårehold; men kun få fiskere havde kreraturer.
- 16 Det gælder landsbyerne Vester Agger, Nørre Ålum og Sønder Ålum.
- 17 Oplysninger om befolkningstallet ifølge Trap Danmark, Thisted Amt.
- 18 Til undersøgelsen indgik som kildemateriale forhandlingsprotokollen for Agger Jagtforening 1933 - 1970.
- 19 Agger Tange administreres i dag af Thy Statskovvæsen. Tangen ligger hen som naturområde beskyttet gennem en naturfredning med bestemmelser for områdets udnyttelse til jagt og andre rekreative formål. Jagten er lejet ud til Agger Jagtforening.